DIRECŢII MAJORE ÎN PROZA ANILOR 2000
Main Directions in the Romanian Prose of the 2000's

Marius POPA[1]

Abstract

The present study aims to discuss the main directions in the Romanian prose of the 2000's, with regard to its relation with the historical and social "reality". An overview of the epos of the last decade and a half, the paper refers constantly to the most important creations as seen by their first reviews. Firstly, a presentation of the historical context in which such narratives are formed aims to explain the specific "manner" in which they answer "the world": by discussing the constant tendency to "retrieve" the past or the propensity of recent prose to transform the real, we are addressing, ultimately, the common reflexes of fiction writers relating to their existential horizon. Consequently, the main conclusions to be drawn at the end of such a research concern not only the similarities shared by the worldviews of these contemporary prose writers, but also the frequent attempts of the said authors to avoid the real world by means of fiction writing.

Keywords: Romanian prose, history of literature, ontology, fiction, creative directions.

A aduce în discuţie proza anilor 2000 implică, fără îndoială, avantajele abordării fenomenului literar viu. Fără să fi avut încă parte de o reală „închidere" între zidurile securizante ale canonului estetic, perspectivele unui astfel de teritoriu al literaturii române contemporane rămân deschise şi îşi aşteaptă, negreşit, „tatonările" critice, capabile să intuiască şi să analizeze „liniile" fundamentale care articulează – vizibil deja – eposul autohton al ultimului deceniu şi jumătate. Un alt avantaj îl constituie, în aceeaşi ordine de idei, diversitatea creaţiilor epice aparţinând acestui interval al istoriei noastre literare, în care îşi aduc contribuţia autori din generaţii distincte. Triajele şi consacrările „decisive" încă nu s-au realizat. Nici nu ar fi avut când. Or, o literatură, cu cât e mai variată şi mai plurală în propria configuraţie, cu atât îşi dezvăluie mai clar identitatea la oricare dintre cercetările sale în amănunt. Vom urmări, în continuare, principalele deducţii pe care le-am putut formula la finalul unei asemenea tentative de „investigaţie" a prozei româneşti (de la începutul anilor 2000 şi până astăzi). Prin apelul – după cum vom observa – la evocarea contextului istoric în care se dezvoltă aceste opere şi la criteriul „ontologic" (cel mai eficient, după părerea mea, în organizarea lor), am stabilit o serie de principale direcţii vertebrante, cred, pentru segmentul literar în discuţie.

I.Proza anilor 2000 – la marginea istoriei?

Imediat după 1989, s-a scris puţină literatură propriu-zisă. Accentul a căzut – ceea ce era de aşteptat, într-un fel – pe revizuiri, recuperări şi memorii carcerale. E perioada în care sunt republicate, de pildă, cărţile generaţiei '60[2] şi în care proza „nouă" se dovedeşte,

[1] PhD Student, "Babeş-Bolyai" University of Cluj-Napoca.

[2] „Mişcarea din decembrie 1989 n-a împins în trecut, în istoria literară, cărțile generației '60 […] Istoricitatea lor n-a fost pusă încă în evidență şi ele trec în continuare ca literatură de actualitate,

BDD-A8135 © 2014 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:58:14 UTC)

mai degrabă, deficitară. Departe de a sugera, desigur, ideea unui hiatus în această direcţie (proză au scris, în acest interval, şi Alexandru Ecovoiu, şi Radu Aldulescu, şi Horia Gârbea, printre alţii), adevărul este însă că noile creaţii nu au mai avut nicio şansă de a ocupa – vreme de mai mulţi ani – scena literară.

Odată cu zorii anilor 2000, literatura română a început să îşi asume – din ce în ce mai limpede – o dinamică firească. Proza scrisă de autori din epoci diferite – fiind, în consecinţă, cât se poate de eterogenă – păstrează totuşi, în filoanele sale identitare, unele semne comune, care le atestă, în ultimă instanţă, apartenenţa la o anumită direcţie dintre cele pe care le vom analiza ulterior. Prim-planul îl ocupă – şi cred că balanţa e destul de echilibrată – şi prozatorii şaizecişti (ca Dumitru Ţepeneag sau Gabriela Adameşteanu), şi prozatorii optzecişti (de la Ştefan Agopian la Petru Cimpoeşu sau Mircea Cărtărescu). La fel de reprezentativi sunt, desigur, prozatorii douămiişti (i-aş aminti, de pildă, pe (mai) activii Dan Coman, Ionuţ Chiva, un cristian şi Bogdan Coşa), însă mizele generaţiei lor se învârt, mai degrabă, în jurul poeziei decât al prozei ori al dramaturgiei. E unul dintre argumentele fundamentale în sprijinul tezei că proza anilor 2000 se situează – vizibil – nu la marginea singulară (şi „fracturistă“) a istoriei recente, ci într-o continuitate organică şi, în consecinţă, ineluctabilă cu epistemele anterioare. Inclusiv douămiiştii „adaptează“, în repetate rânduri, elemente care ţin de „poietica“ şi de imaginarul predecesorilor. Vom propune, de aceea, o taxonomie a prozei ultimului deceniu şi jumătate care vizează o sumă de opere – „pretenţioase“ la orice clasificare, dată fiind diversitatea lor – în punctele lor de incidenţă „ontologică“ (urmărind, adică, raporturile pe care le stabilesc cu realitatea actuală), în condiţiile în care un asemenea exerciţiu – de clasare a creaţiilor în funcţie de formula în care reprezintă realul – se dovedeşte, cred, cel mai operativ în încercarea de a repera atât opţiunile de viziune comune ale prozatorilor, cât şi existenţa unor recurenţe paradigmatice.

II.În abordarea unui fenomen literar...

Fără îndoială că, în determinarea principalelor direcţii ale prozei anilor 2000, potenţialele criterii de clasificare sunt numeroase. Criteriul *generic* este, desigur, implicit – esenţial, într-o primă etapă, în selecţia creaţiilor *epice* ale intervalului dat – şi menit să releve, în termenii cantităţii, contribuţia diferitelor generaţii – active în aceşti ani – la peisajul de ansamblu al prozei în discuţie. O interogaţie legitimă s-ar putea formula însă în privinţa viabilităţii criteriului *tematic*, criteriul imediat următor pe care o abordare „consacrată“ ne-ar îndreptăţi să-l alegem. Date fiind eterogenitatea generaţionistă pe care o semnalam şi diversitatea soluţiilor diegetice de raportare la realitate, criteriul *tematic* s-ar dovedi, cred, ţinând cont de finalităţile acestui studiu, ineficace. O clasificare având la bază temele majore ale acestei proze (reiterate şi reiterabile, până la urmă, în cadrul fiecărei epoci) ar fi, în cele din urmă, cu totul insuficientă. Şi, cu toate că ar putea fi specificată o serie întreagă de criterii posibile (*istoric*, *generaţionist*, *stilistic*, *formal* ş.a.), criteriul magistral

bucurându-se de reeditări succesive“ (Gheorghe Perian, *Literatura în schimbare*, Cluj-Napoca, Editura Limes, 2010, p. 102).

BDD-A8135 © 2014 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:58:14 UTC)

pentru care am optat în cele din urmă (şi pe care îl consider, într-un asemenea context de abordare, exponenţial) este cel amintit, *„ontologic“*, din motive deja invocate.

III.Pentru o recuperare a realităţii pierdute

La numeroşi prozatori (din toate generaţiile prezente în lumea literară actuală) se înregistrează un acut reflex al „virajului“ dinspre realitatea prezentă înspre alte realităţi, unele din ce în ce mai „trecute“. Ar putea fi vorba, înainte de toate, de un gest recuperator, destinat unui trecut care nu şi-a aparţinut în totalitate (istoria noastră literară a fost îndeajuns marcată, se ştie, de „goluri“ în propria evoluţie, dacă ar fi să ne amintim fie şi numai de ororile totalitare ale secolului trecut, pe care epocile „libere“ au încercat, în mod natural, să le compenseze). Ca să nu uităm că şi anii 2000 au urmat, după cum am observat, unui deceniu destul de capricios pentru activitatea creatoare propriu-zisă. Realitatea prezentă se legitimează – cu obstinaţie – în tandem cu realităţile trecute, încercând să îşi câştige, în definitiv, propria stabilitate.

Un prim experiment de recuperare vizează – într-o cronologie inversă – însăşi *descinderea în comunism*. Despre anii dinainte de revoluţie nu s-a scris puţin. De la Ioan Lăcustă, cu *Replace all (Colcăiala)* (Polirom, 2009), un roman despre destinul unui securist şi despre *relativele* schimbări aduse de evenimentele din decembrie ’89, până la Ioan Groşan, cu o rescriere a ultimelor trei luni de comunism în *Un om din est* (Tracus Arte, 2010), despre acest interval s-au pronunţat convingător şi Gabriela Adameşteanu, şi Radu Mareş, şi alţii de valoarea lor.

La fel de importantă este o tentativă (reluată în rândul prozatorilor) de *refacere a istoriei*. Aici, exemplele sunt numeroase, mai ales că re-construirea istoriei se îndreaptă – poate – nu atât în zona unor *istorii personale*, cât în zona *istoriei colective*, pe care o recunoaştem cu toţii. De un real succes s-a bucurat Filip Florian cu *Zilele regelui* (Polirom, 2008). Romanul urmăreşte evoluţia a două personaje centrale: Carol I – un nume care trimite la „personajul“ arhicunoscut al istoriei reale – şi Joseph Strauss, dentistul regelui, eroi ale căror destine „conjugate“ stau la baza unei reconstituiri ficţionale a istoriei reale, presărată cu detalii dintre cele mai neaşteptate. Temeinic documentat, romanul *reface*, pornind de la adevărul istoric, un întreg capitol din trecutul României. Or, *Zilele regelui* rămâne, cred, romanul cel mai reprezentativ pentru această direcţie a prozei actuale. Nu e însă singurul. De la Ruxandra Ivăncescu, cu *Marañon sau Adevărata istorie a descoperirii Lumii Noi* (Cartea Românească, 2008), până la Diana Adamek, cu *Dulcea poveste a tristului elefant* (Cartea Românească, 2011), exemplele ne pot fi oricând la îndemână (Cristian Teodorescu, Ioana Pârvulescu, Varujan Vosganian ş.a.).

Desigur că şi recuperarea *istoriilor personale* se dovedeşte cel puţin la fel de semnificativă. Realitatea de ieri (şi de azi) e şi ea un subiect bun de transpus în roman. E, de pildă, cazul lui Bogdan Coşa, cu cele două volume din romanul *Poker* (Cartea Românească, 2010, 2013), pe care îl putem defini ca un exerciţiu – în termenii autorului –

BDD-A8135 © 2014 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:58:14 UTC)

de „echilibristică între nostalgie [o nostalgie, după propria mărturisire, a anilor de studenție evocați] și proiecții imaginare complexe“[3].

IV.Jocurile ficţiunii cu realul

Naraţiunile a căror miză se traduce, în primul rând, într-un joc al ficţiunii cu realul (în care, cu alte cuvinte, realitatea e funciarmente şi programatic distorsionată prin instrumentele imaginarului) constituie o arie dintre cele mai importante ale prozei din ultimul deceniu şi jumătate. Asemenea „distorsiuni“ sunt rezultatul unor diferite mecanisme diegetice care stau la baza tipologiilor delimitate în rândurile ce urmează.

Jurnalele scrise în aceşti ani continuă, bunăoară, un tipíc al distanţării de realitatea pe care o astfel de specie – autobiografică – se presupune că o restituie în limitele veridicului, în virtutea unei identităţi „*de nume* între autor (aşa cum figurează el, prin numele său, pe copertă), naratorul povestirii şi personajul despre care se vorbeşte”[4] (s.a.). Jurnale care ar respecta, cel puţin în aparenţă, definiţia primă a conceptului au scris, de pildă, Matei Călinescu (*Un fel de jurnal (1973-1981)*, Polirom, 2006) sau Andrei Bodiu (*China. Jurnal în doi timpi*, Tracus Arte, 2013). Jurnalul ultimilor ani are însă – cel puţin în egală măsură – conştiinţa propriei *ficţionalităţi*, cum se întâmplă în (cel mai) celebrul *Zen. Jurnal 2004-2010* al lui Mircea Cărtărescu (Humanitas, 2011), în care „cusăturile“ de-realizării sunt la vedere prin imagistica şi onirismul în care îl recunoaştem, mai degrabă, pe autorul trilogiei *Orbitor* (Humanitas, 2007).

În alte rânduri, proza adaptează mizele *„realităţii“ virtuale*, cum se întâmplă în cazul emblematic al Florinei Ilis. În *Cinci nori colorați pe cerul de răsărit* (Cartea Românească, 2006), lumea Japoniei e din ce în ce mai tehnologizată, iar farsele pe internet, la ordinea zilei. L-am putea aminti, de altfel, pe tânărul informatician din *Chemarea lui Matei* (Cartea Românească, 2008), care, în urma decepțiilor sentimentale, se refugiază în același orizont fictiv al internauților, devenind un rob al calculatorului.

Pe de altă parte, proza anilor 2000 înregistrează „realitatea“ – subiectivizând-o – din forul interior al unor protagoniști predispuși la introspecţie. Dan Lungu, cu romanul *În iad toate becurile sunt arse* (Polirom, 2011), e unul dintre exemplele elocvente. Victor, protagonistul operei, e cel care evadează dintr-un prezent infernal într-un trecut „paradisiac“, redescoperit „interior“. La fel se întâmplă în cazul lui O. Nimigean, cu *Rădăcina de bucsau* (Polirom, 2010), cu toate că substanța romanului se revendică mai puțin de la autoscopiile naratorului. Am mai putea preciza, de asemenea, în același sens, numele lui Dan Coman, Ion Vianu sau Doina Ruști.

Nu poate fi, desigur, omisă o altă direcție – destul de generos reprezentată – având, ca finalitate esențială, *refacerea „realității“*, prin constituirea unor lumi alternative, funcționale după o logică *a-reală* și populate de personaje *a-tipice*. Aici sunt încadrabile, de pildă, romanul *Masa și Extraterestrul* (Polirom, 2005) al lui Nichita Danilov (o naraţiune cu

[3] Bogdan Coşa, *Poker*, vol. I, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 2011, p. 85.

[4] Philippe Lejeune, *Pactul autobiografic*, traducere de Irina Margareta Nistor, Bucureşti, Editura Univers, 2000, p. 23.

BDD-A8135 © 2014 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:58:14 UTC)

„zei“ şi animale fabuloase) sau *Luiza textoris*, celebrul roman oniric al lui Corin Braga (Polirom, 2012). Să nu-i uităm însă nici pe Dumitru Ţepeneag (reprezentativ, măcar în parte, cu *La belle roumaine*[5], roman apărut la Paralela 45 în 2004) ori pe Dora Pavel, interesantă cu romanele sale „senzaţionale“, dintre care aş aminti *Pudră* (Polirom, 2010), povestea unui „mort trezit din moarte“ şi obligat să îşi reconfigureze identitatea într-o „lume“ redescoperită altfel.

Nu în ultimul rând, realitatea e – adeseori – redată (programatic) *secvenţial* în spaţiul prozei recente. Există o serie de naraţiuni fundamentate pe o restituire „fragmentară“ a realului (în bună continuitate postmodernistă), preferată, mai cu seamă, de scriitorii activi şi în optzecism. Am putea face referire îndeosebi la *Medgidia, oraşul de apoi*, volumul lui Cristian Teodorescu (Cartea Românească, 2009). Cele aproape 100 de capitole care compun acest cvasi-roman constituie, de fapt, o colecţie de povestiri subordonate – conţinutistic – lumii Medgidiei. E vorba despre o refacere „din bucăţi“ a unei presupuse vieţi a oraşului din perioada anilor ’40, coagulate în jurul unui topos centripet, restaurantul gării din localitate. Eroii şi destinele lor sunt diferite, chiar dacă „realitatea“ romanului – în ansamblul său – pare aproape monolotică. Avem de-a face, în fond, cu o strategie narativă la care apelează şi alţi prozatori ai anilor 2000, dintre care i-am putea aminti pe Marta Petreu, Gabriel Chifu ori Petru Cimpoeşu.

V.Divulgări ale „realităţii“

Fără îndoială că proza ultimilor ani se dovedeşte din ce în ce mai dispusă la divulgări ale „realităţii“ (sau, în cazul de faţă, desigur, ale unui *efect* de realitate, funcţionând strict în logica internă a naraţiunii). Intimitatea, teama, confidenţa se transformă în problematici de prim-plan ale eposului recent, într-o bună continuitate, pe filiera postmodernismului, a *des-tăinuirii* de factură modernist-avangardistă.

Aşa se explică, bunăoară, inflaţia de „obscenitate“ care defineşte o bună parte din proza în discuţie. *Erotismul* – exhibat şi înregistrat în detaliu – reprezintă una dintre temele majore, mai ales în naraţiunile tinerilor douămiişti, influenţaţi de *beatnicii* americani. Alexandru Vakulovski, Cecilia Ştefănescu, Ioana Bradea, Ionuţ Chiva şi Ioana Baetica dau tonul acestei direcţii, la începutul anilor 2000, printr-o serie de romane „dezinhibate“, „frapante“ prin limbajul licenţios. Unii dintre scriitorii generaţiilor anterioare revin şi ei cu asemenea opţiuni. Ruxandra Cesereanu ne propune, de pildă, două romane în direcţia aceasta, *Tricephalos* (Dacia, 2002) şi *Naşterea dorinţelor lichide* (Cartea Românească, 2007). „Obscenitatea“ e însă atenuată, alteori, prin livresc şi eufemism, cum se întâmplă la Mircea Cărtărescu, în *Orbitor* (Humanitas, 2007) sau în *De ce iubim femeile?* (Humanitas, 2005).

Proza acestor ani recuperează, în plus, vocea personajului care îşi confesează *temerile* – mai ales cele de ordin existenţial –, dezvăluind o realitate profundă, accesibilă, într-o primă instanţă, exclusiv sieşi. Un asemenea „gest“ revelator conturează, bunăoară,

[5] E sugestiv, de altminteri, motto-ul acestui roman („Viaţa nu trebuie să fie un roman ce ne-a fost dat, ci un roman pe care l-am făcut noi înşine“), sintetizând, în fond, miza programatică a scriitorului.

BDD-A8135 © 2014 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:58:14 UTC)

identitatea Luizei Textoris – protagonista romanului omonim al lui Corin Braga – a cărei intimitate e „deconspirată" prin vocea naratorului (care enunţă, de pildă, cum, „ori de câte ori i se întâmpla să nu viseze, Luiza se simţea fragilă şi neajutorată. În ziua aceea nu îşi găsea locul între oameni şi avea impresia că îi lipseşte ceva important, că viaţa nu merită trăită [ş.a.m.d.]"[6]). Or, astfel de investigaţii ale personajelor – confruntate cu marile interogaţii ontologice – continuă să ocupe un loc important în naraţiunile ultimilor ani.

În aceeaşi direcţie se înscrie frecventa practică a *confidenţelor*, prin intermediul unor instanţe narative care îşi „mărturisesc" intimităţile cotidiene. E reprezentativ, în acest sens, un roman al lui Dan Lungu, *Raiul găinilor* (Polirom, 2004), ofertant prin impresia de „dezvăluire" (a unor „secrete" familiale) în care pare să se angajeze. E, de exemplu, cazul personajului Relu Covalciuc, care, făcând referire la cuscră, o defineşte ca pe „o fiinţă de-ţi vine să-i dai palme, nu alta. Tot timpul e bolnavă de moarte şi-ar mânca de toate [...] Nici ea nu mai ştie câte boli are. Cred că dacă ar recunoaşte o dată că-i sănătoasă, ar muri pe loc. N-ar suporta asemenea ruşine"[7] (s.a.). Asemenea acte „revelatorii", „captivante" prin propria retorică, definesc, în repetate rânduri, proza ultimului deceniu şi jumătate, preocupată – fără îndoială – de „picanteriile" existenţei comune.

VI.Concluzii

Proza anilor 2000 reprezintă, incontestabil, o secţiune importantă a literaturii române contemporane, caracterizată printr-o certă efervescenţă şi prin apariţia unor opere cu real impact în acest ultim deceniu şi jumătate. Deşi un teritoriu eclectic – în care activează scriitori din diferite generaţii ale ultimei jumătăţi de secol –, proza în discuţie se dovedeşte, la o examinare atentă, destul de unitară. Autorii transfigurează „realitatea" în maniere asemănătoare, iar preocupările lor (de la un evident interes pentru istorie la tentativele curente de a „sonda" intimitatea) sunt mai mult decât similare.

O altă deducţie importantă vizează predilecţia prozei recente pentru *ficţional*, în pofida unei iluzii a apropierii ei de realitate (determinată, desigur, de o tranzitivitate aparte a limbajului), pe care a semnalat-o, destul de frecvent, o parte din critica literară. Direcţiile aduse în discuţie se definesc însă, de cele mai multe ori, ca artificii de ficţiune. Dovadă că proza ultimilor ani nu e o serie de experimente mimetice, ci se construieşte – prin excelenţă – *altfel* decât lumea reală.

Bibliografie:

Adamek, Diana, *Dulcea poveste a tristului elefan*, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 2011.
Braga, Corin, *Luiza Textoris*, Iaşi, Editura Polirom, 2012.
Călinescu, Matei, *Un fel de jurnal (1973-1981)*, Iaşi, Editura Polirom, 2006.
Cărtărescu, Mircea, *De ce iubim femeile?*, Bucureşti, Editura Humanitas, 2005.
Cărtărescu, Mircea, *Orbitor*, Bucureşti, Editura Humanitas, 2007.

[6] Corin Braga, *Luiza Textoris*, Iaşi, Editura Polirom, 2012, p. 7.
[7] Dan Lungu, *Raiul găinilor*, Iaşi, Editura Polirom, 2004, p. 132.

BDD-A8135 © 2014 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:58:14 UTC)

Cesereanu, Ruxandra, *Naşterea dorinţelor lichide*, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 2007.
Cesereanu, Ruxandra, *Tricephalos*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2002.
Coşa, Bogdan, *Poker*, vol. I, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 2011.
Coşa, Bogdan, *Poker. Black Glass*, vol. II, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 2013.
Danilov, Nichita, *Maşa şi Extraterestrul*, Iaşi, Editura Polirom, 2005.
Florian, Filip, *Zilele regelui*, Iaşi, Editura Polirom, 2008.
Groşan, Ioan, *Un om din est*, Bucureşti, Editura Tracus Arte, 2010.
Ivăncescu, Ruxandra, *Marañon sau Adevărata istorie a descoperirii Lumii Noi*, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 2008.
Lejeune, Philippe, *Pactul autobiografic*, traducere de Irina Margareta Nistor, Bucureşti, Editura Univers, 2000.
Lungu, Dan, *În iad toate becurile sunt arse*, Iaşi, Editura Polirom, 2011.
Lungu, Dan, *Raiul găinilor*, Iaşi, Editura Polirom, 2004.
Pavel, Dora, *Pudră*, Iaşi, Editura Polirom, 2010.
Perian, Gheorghe, *Literatura în schimbare*, Cluj-Napoca, Editura Limes, 2010.
Petraş, Irina, *Oglinda şi drumul. Prozatori contemporani*, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 2013.
Ţepeneag, Dumitru, *La belle roumaine*, Piteşti, Editura Paralela 45, 2004.

BDD-A8135 © 2014 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:58:14 UTC)